

hude Hrovatove zmote o nekaterih vprašanjih, predvsem kar zadeva domnevno avtohtonost Slovencev na Slovenskem ali »slovanskost« sv. Hieronima. Take trditve sicer lahko razumemo v kontekstu Hrovatovega časa, a če smo upravičeno kritični do podobnih nacionalno navdihnjenih ekscesov učenjakov iz istega časa pri drugih narodih, bi bilo prav, da odločneje pometemo tudi pred domačim pragom. Posledice takšnih izvajanj so bile namreč predvsem v minulem stoletju mestoma precej drugačne, kot so si kabinetni znanstveniki lahko predstavljali. Še danes bi se nedvomno našli bralci, ki bi bili pripravljene frančiškanove teze brez ustreznega komentarja vzeti za suho zlato. Pravkar povedano velja denimo še za avtorjevo nereflektirano citiranje Hrovatove tirade proti »laškim« zidarjem v njegovem pozivu k izobraževanju domačih zidarjev.

Navsezadnje ostane brez jasnega odgovora vprašanje, kako je moglo tako obsežno Hrovatovo delo zatoniti v popolno pozabo. Nemara

ne bom povsem zgrešil, če tvegam domnevo, da je pater Ladislav v naši klasični filologiji nekako to, kar je Koseski v slovenski književnosti. Nesporno je bil izjemno zaslužen in je na mnogih področjih oral ledino (tudi Koseski je napisal prvi slovenski sonet). A zaradi svojega šolanja še v predmarčni dobi in nekaterih drugih razlogov je bil že v svojem času nekako človek »sveta od včeraj« (to *mutatis mutandis* velja pravzaprav za vse izjemno zaslužne sodelavce *Kmetijskih in rokodelskih novic*, v katerih je zavzeto sodeloval Hrovat). Zato poznejšim generacijam, odraslim v drugačnih razmerah, ni mogel povedati ničesar več. To pa ne more biti razlog, da bi mu še naprej odrekli zasluženost mesto v dvorani slavnih Slovencev in slavnih slovenskih filologov. V Mateju Hriberšku je pater Ladislav nedvomno našel odličnega biografa, ki je na zelo uspešen način izpolnil naš skupni dolg do njegovega dela.

Aleš Maver

Aristofan: *Oblačice*. Prevedla Jelena Isak Kres, spremno besedo napisal Matjaž Babič. Litera, zbirka Iz antičnega sveta, knj. 36, Maribor 2006. Recenzija

Leta 2006 je pri Študentski založbi Litera izšel prevod Aristofanove komedije, ki smo jo doslej poznali pod naslovom *Oblaki*. In že pri naslovu

nas prijetno presenetila prva novost, ki jo je vpeljala prevajalka Jelena Isak; namesto uveljavljenega naslova *Oblaki* se je odločila, da v skladu z izvornikom (gr. *hai Nephélai*) tudi v slovenščini za naslov uveljavi ženski spol: tako so nastale *Oblačice*. Res izvorna prevajalska rešitev, ki ji velja vsa pohvala. Beseda »oblačica« je sicer redkeje uporabljana beseda, ki pomeni »nevihtni oblak«, kar se

krasno ujema z muhastim značajem, nestalnostjo in vihravostjo teh boginj oblakov in meglic, ki v komediji nastopajo v vlogi zboru. Kljub temu velja omeniti, da ni prva, ki je v naslovu uveljavila ženski spol; za takšno varianto naslova najdemo npr. že v srbskem prevodu Miloša Đurića iz l. 1963 (kako je v angleških in nemških naslovih, lahko samo ugibamo).

Spremno besedo k temu 110 strani dolgemu prevodu je napisal Matjaž Babič, ki je na 16 straneh sumarno in pregledno predstavil atiško komedijo: staro, srednjo in novo, pri čemer se je pri orisu stare komedije še posebej ustavil ob Aristofanu. V nadaljevanju je dodal kratek povzetek vsebine *Oblačic*, posebno poglavje pa je namenjeno predstavitvi sofistov in atenskega šolskega sistema; pri tem je posebej izpostavljen lik Sokrata, ki je v tej komediji predstavljen v povsem drugačni luči, kot ga poznamo iz Platonovih dialogov. Komedija je vsebinsko zelo zahtevna, saj v zgodbo zadolženega očeta Strepsiada, ki pripelje sina v šolo k Sokratu, Aristofan kot prvo vključi kritiko sofistov in njihovega nauka, pri tem pa Sokrata predstavi kot sofista v najslabšem pomenu besede, njegovo »šolo« pa kot sekto, v kateri ne častijo tradicionalnih bogov, ampak Oblačice, boginje oblakov in meglic; te so že zaradi svojih lastnosti poosebljenje spremenljivosti in v konkretnem primeru sofističnega nauka sinonim za spreobračanje, izkrivljanje in potvarjanje resnice v prid tistega posameznika, ki je tega zmožen. Sokrat je najbolj na udaru in Aristofan je do njega velikokrat krivičen; a prostodušnost stare komedije je neusmiljena. Ne le do nje-

ga; tudi do drugih bolj, pa tudi manj znanih osebnosti tedanjega atenskega javnega življenja, ki jih srečamo v komediji. A o komediji, njeni vsebini in ozadju lahko vsakdo dobi dovolj informacij v Babičevi uvodni besedi. Ustavimo se še ob samem prevodu komedije. Tu lahko prevajalki res čestitamo za opravljeno delo, saj ji je uspelo združiti antičnega duha in vanj vnesti določeno mero pridiha »slovenskosti«, vse pa je nadgradila s številnimi posrečenimi prevajalskimi rešitvami in prijemi. Poglejmo nekatere. Kot prvo prevajalka upošteva metrično strukturo in njeno spreminjanje. Metrum teče gladko; mestoma sicer tu in tam zmanjka kakšna mora, a povsem neopazno, tako da niti najmanj ne zmoti tekočega ritma prevoda. Na številnih mestih prevajalka lepo poustvarja besedne igre grškega izvirnika. V nekaterih primerih pusti grško besedno igro, ki jo vedno dosledno razloži v komentarju, npr.: v. 74 *le s konjsko mrzlico denar je tratil*; v. 421 *jedi s šetrajem* (= revne jedi); v. 709–710 *V postelji me grizejo Korintčani, ki lezejo iz nje* (s »Korintčani« (gr. *Korýnthioi*) namiguje na stenice (gr. *kóreis*)) idr.

Včasih poustvari grško besedno igro v slovenski preobleki in jo približa slovenskemu bralcu, npr.: v. 121 *Ne ti ne šimeljček ne iskri vranecl*; v. 149–151 *Stopil je vosek in ulovil bolho / ter njene nogice namočil v vosek, / ki se je v lične škorenjčke shladil.*; v. 203 *Za parcele?* (namesto *Za kleruško zemljo?*, *Za zemljo za kleruhe?*); v. 226 *V tej kurji kletki* (namesto *Iz te košare oz. S tega droga, na katerem posedajo kokoši*); v. 398 *po predpotopnih časih* (namesto *po Kronosovih časih*); v. 591 *Srako Kleona tatvin in podkupnin ob-*

sodíte (namesto *Galeba Kleona*; galeb je bil Grkom sinonim za tatinstvo in pohlep, enako kot je za nas sraka); v. 678 »*Kadička*«, kot na primer »*le-potička*« (namesto »*Kadica*«, kot na primer »*Sostráta*«); v. 924 *smrdljive izreke* (namesto *pandetejske izreke*); v. 1070 *Ti pa si že staro kljuse!* (namesto *Ti pa si že Kronos!*); v. 1273 *Pa kaj čvekaš, ko da si z lune padel?* (namesto *ko da si padel z osla = Se ti je zmešalo?*); v. 430 *da kot govornik Grke prehitim za dvajset kilometrov* (namesto *da bi za sto stadijev prekašal druge Grke*); v. 660–661 ... S. *Za moški spol / so oven, kozel, kuža, bik, kragulj!* / So. *No, dobro. Ždaj pa še za ženski spol!* / S. *So ovca, koza, kuzla, krava ... kragulj!* (v izvorniku je uporabljen »petelin«, ki je v grščini *epicoenum*; zato prevajalka spretno najde ustreznico v slovenščini; to je »kragulj«, ki je v slovenščini prav tako *epicoenum*) itd. V vseh takih primerih je pomen besedne igre, kot jo najdemo v izvorniku, pojasnjen v opombi.

Veliko je pasusov, v katerih prevajalka operira z rimo, npr. v. 27–28 S. *Še kadar spi, samo o konjih sanja.* / F. *V kateri krog se bojni voz poganja?*; v. 98–99 *Besednih zmag učijo za denar / četudi šlo bi za krivično stvar*; v. 176–177 S. *kako pa vam je živež priskrbel?* / U. *Po mizi stresel drobni je pepel,* ... itd.

Mestoma najdemo tudi notranjo rimo, npr. v. 291: *Častite Oblačice, res uslišale ste moje klince!*; v. 580–581 ... *nam, ki tu nad vami bdimo!* *Če brez smisla je recimo / vaš pohod na kakšno vojno, me grmimo in pršimo!*; v. 915 N. *Neznansko si smel!* / O. *Ti si pa zastarell!*; v. 925 O. *Foj, kakšna modrost – N. Foj, kakšna norost – idr.*

Besedilo prijetno poživi tudi variranje, npr. rima v vsakem drugem verzu, kot npr. v pasusu 896–902:

Iznašel bom nova načela stvari. Vsled takihle norcev so tele reči ... Ne norcev, prej modrih ljudi ... Govoril bom same pravične stvari ... Povedal ti bom, da Pravice sploh ni!

Mestoma vulgarni Aristofanov besednjak pride na dan tudi v slovenskem prevodu: v. 163–164 *Ožina tam preide v votlo rit, / in ta zaradi sile zraka trobi*; v. 172–173 ... *ko je v nočni zrak zijal, / ga s strešnika je močerad posral*; v. 293–295 *in v odgovor na grmenje / bi rad še sam vam zaprdel, tako zelo sem se prestrašil! / Če prav je ali ne, prav zdaj me je močno prijelo kakat*; v. 528–529 ... *odkar so ti možje ... z vsem navdušenjem sprejeli Pametnega in Pezdéta*; v. 1014 *veliko zadnjico in malega lulčka*; v. 1018 *suhceno oprsje, velik jezik, majhno rit, velikega tiča*; v. 1022–1023 *Poleg tega pa te bo še vsega napolnil / z Antimahovim nastavljaštvom riti*; v. 1083–1084 *Kaj pa, če redkev v rit dobi ... S katerim reklom se bo branil pred razrito ritjo?*; v. 1386–1387 ... *kričal sem, krakal, da se bom posral ...*

Zanimive so tudi rešitve nekaterih besednih iger, pri katerih je potrebno za ohranitev duha izvornika prevod temeljito prirediti, kot npr. v. 674: *Ni »kad« tako kot »gad«, torej Kleonim?* (tu prevajalka besedo »gad« preprosto doda, da ohrani približno enak pomen, kot ga ima izvornik). Včasih prevajalka poseže tudi po redkejših slovenskih besedah (npr. v. 318 *čudesnost*), lepo pa prevede tudi Aristofanove pridevke in zloženke, npr. v. 335 *oblakov žarkolomnih*; v. 337 *orle krivokremljaste*; v. 566–568 *mogočnega gospodarja trizoba in divjega dvigovalca zemlje in slavnega morja!*; v. 1004 *ostudno-prepirljiv-nadvose oguljen idr.* Tu in tam se najde tudi kak neologizem, npr.

v. 911 *očetomlatič* (= pretepač očeta);
v. 1330 *ohlapnoritnež*.

V zelo lepo tekočem prevodu, ki ga dopolnjuje tudi 359 opomb, pride na dan prevajalkina že večkrat dokazana pesniška žilica, ki naj jo ponazori naslednji pasus (v. 439–456):

*Ždaj svoje telo jim povsem prepustim,
karkoli želijo, storijo naj z njim:
naj lačno bo, žejno, od tepeža strto,
umazano, zmrznjeno, živo odrto,
samo da dolgovom lahko ubežim,
ljudem pa naj drzen, pogumen se zdim,
izjemen govorec in oster in vztrajen,
priskutnež, sijajno lagati navajen,
domiselni, v pravedanju kar veteran,*

*kot živ Zakonik, prava raglja, pretkan,
prefriganec, podlež, hinavec, lažnivec,
zvičajnež, tatič, malopridnež, kradljivec,
nadloga, slepar, goljufivec ...*

*Če to bi kričal mi kak »mimoidočec«,
naj sam naredi absolutno, kar hoče,
če rad bi,*

*pri Demetri, naj me na koščke razreže,
potem pa me tem modrovalcem postrže!*

Knjiga je zabavno in prijetno branje. Vsakomur, ki si želi nekaj uric prijetnega, zabavnega in sproščenega branja, velja samo poziv: *tolle, lege*.

Matej Hriberšek

Jordanes: *O izvoru in dejanjih Gotov. Getika*. Prevod, spremena beseda in opombe Žiga Šmit. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2006. Recenzija

Ko sem prvič dobil v roke pričujočo knjigo, sem bil precej navdušen nad dejstvom, da je po seriji prevodov klasičnih del končno izšlo tudi eno od poznoantičnih del, saj se na policah naših knjigarn tovrstna dela pojavijo le redko, celo v tujih prevodih. Pozna antika in zgodnji srednji vek (Jordanes je živel v. 6. st. po Kr.) ter literatura tega obdobja sta širšemu bralstvu precej neznana. Kljub navdušenju nad omenjenim dejstvom pa ta 238 strani obsegajoča knjiga (glavni naslov knjige je povzet po latinskem izvirniku *De origine actibusque Getarum – O izvoru in dejanjih Gotov*), ki se začenja s kratkim preglednim uvodom s pojasnili

o besedilu in prevodu ter s seznamom literature, mojih pričakovanj ni izpolnila.

Prva pripomba pa velja drugemu naslovu *Getika*, ki ga je prvi uporabil Teodor Mommsen v zbirki *Monumenta Germaniae historica*. Precej bolje bi bilo *Getika* posloveniti, npr. *Žgodovina Gotov* ipd.

Druga pripomba velja nedoslednostim ali nepravilnostim pri slovenjenju imen. Nekaj primerov: Ptolemaj, ne Ptolemej; Arijan, ne Arian; Vergilij, ne Vergil; Tula, ne Thyle; Eragnaricijci ali Ajragnaricijci, ne Aeragnaricijci; Rifej ali Rifaj ali Rifajsko gorovje, ne rifejsko gorovje; Jonija, ne Ionija itd. Slovarček *Antična imena po slovensko*, *Enciklopedija Antika* in podobni priročniki bodo zagotovili če ne že končne rešitve, pa vsaj pravila za slovenjenje.

Nadalje bi veljalo poenotiti citiranje; vsi naslovi antičnih del naj